

Francoski novoromantik Hector Berlioz – 1. del

Romantik po duši in v svojem ustvarjanju, mož, ki sta mu sloves in priznanje množic za časa življenja venomer polzela iz rok, danes pa velja za očeta programske simfonije in svojevrstno glasbeno osebnost 19. stoletja. Njegova Fantastična simfonija je šolski primer prve programske skladbe, iz katere je njegov sodobnik Franz Liszt razvil eno najpomembnejših oblik 19. stoletja, simfonično pesnitev. Sprva je na očetovo prigovarjanje študiral medicino, a ob prvem seciranju trupla se mu je študij zagabil. Zavetje in spodbudo je našel v glasbi, ki mu je bila blizu že od otroštva.

Hector Berlioz se je rodil leta 1803 na jugovzhodu Francije, natančneje v mestecu *La Côte Saint-André*, ki leži med Lyonom in Grenoblom. Njegov oče je bil zdravnik, za umetnost pa se je zanimal toliko, kot se je spodobilo za izobraženca v tistem času. Hectorja je poučil o temeljnih zakonitostih glasbe, pri dvanajstih letih pa je bodoči skladatelj začel tudi z igranjem na flavto in kitaro ter ustvaril svoje prve skladbice. Pri osemnajstih so ga poslali v Pariz na študij medicine, leto prej pa je napisal svoj zgodnji *Kvintet* za flavto in godala. Kot že rečeno, ga medicina ni zanimala, že kmalu po začetku študija se mu je priskutila. Veliko bolj ga je privlačil študij glasbe, a njegov oče je temu

ostro nasprotoval. Kljub študiju medicine je mladi Berlioz v Parizu vzpostavil pomemben stik z umetniškimi svetom Francije in ostale Evrope. Kmalu je našel pot do Pariške opere in knjižnice Pariškega konservatorija, kjer je proučeval Gluckove opere ter partiture drugih vzornikov. Leta 1822 je spoznal direktorja Kraljeve kapele in profesorja na Pariškem konservatoriju Jeana-Françoisa Lesueurja. Ob njegovi spodbudi je nastalo nekaj zgodnejših Berliozovih kompozicij med drugimi *Messe solennelle*, *Uvertura: Les Francs Juges in La Révolution grecque*. Pet let je preteklo, preden se je Berlioz dokončno osvobodil očetovih zahtev po študiju medicine in začel s študijem glasbe na Pariškem konservatoriju. Pred tem je imel redne konzultacije pri prof. Jean-Françoisu Lesueurju, ki ga je kasneje poučeval tudi pod okriljem konservatorija.

Hector Berlioz je bil velik ljubitelj sodobne literature, prebiral je Byrona, Goetheja in Scotta. Njegov največji vzornik pa je bil William Shakespeare, po čigar delih je nastalo več Berliozovih kompozicij. O njegovem izredno čustvenem doživljanju Shakespeara priča tudi citat iz skladateljevih *Memoarov* v prevodu Pavla Šivica.

„Shakespeare, kje si? Zdi se mi, da bi med vsemi z umom obdarjenimi bitji on edini mogel razumeti mene, naju oba. Čutiti usmiljenje z nama ubogima, zaljubljenima umetnikoma, ki sta drug ob drugem izkrvavela. Moral si biti človeški. In če si še, boš naju bedna vzela k sebi ... Bog je neumen in krut v svoji neskončni ravnodušnosti, ti sam si ljubi bog za umetniške duše.“

Leta 1827 si je v enem od pariških gledališč ogledal postavitev Shakespearovega Hamleta. Ofelijo je igrala mlada in uspešna igralka Harriet Smithson, skladateljeva bodoča žena in muza. Berlioz je obnemel ob Ofelijini lepoti ter doživel pravi čustveni pretres. Obljubil si je, da se ne bo nikoli več izpostavil takšnemu emocionalnemu naporu. A kmalu zatem je obiskal še predstavo *Romeo in Julija*, kjer je Harriet znova odigrala glavno žensko vlogo. Po tem dogodku so postale Berliozove misli popolnoma okupirane z Julijo in njegova ljubezen je rasla od neustavljivega poželenja do obsesije, ki mu je zadala velike bolečine ter ga vodila do popolne psihične in fizične izčrpanosti. Ta čustvena stanja so Berliozu pripeljala na začetek poglobljenega ustvarjalnega procesa. Začel je s pisanjem *Fantastične simfonije* (1830), ki si jo je zamislil kot pripoved o mladem umetniku, zaljubljenem v nedosegljivo lepoticu. Ob tem je nastal avtobiografsko usmerjen program, ki ga je skladatelj kot neke vrste libreto podal ob izvedbi simfonije. Med svojim sanjarjenjem o Harriet je ustvaril melodijo, ki je postala ena najbolj karakterističnih tem v skladateljevem opusu. Tako imenovano *idée fixe* je Berlioz prepletel skozi vseh pet stavkov svoje simfonije in z

njo glasbeno opredelil svojo nesojeno ljubezen. Njena tema se kot ljubka, nežna sapa prikraide že v uvodu prvega stavka *Fantastične simfonije*, poimenovanem *Sanjarjenje*, skozi stavke pa se spreminja glede na čustva, ki jih glavni junak goji do nje. Na koncu postane sprevržena, brezčutna in groba kot bolečina, ki ugonobi ubogega protagonista.

Berliozu je trpljenje zaradi nesojene ljubezni olajšalo potovanje v Italijo, kjer se je kot dobitnik skladateljske nagrade *Prix de Rome* zadržal med leti 1831 in 1832. Kljub temu so Berliozova ljubezenske težave spremljale tudi na tujem. Pred svojim odhodom je v Parizu spoznal mlado pianistko Camille Moke, s katero sta se zaročila. Komaj pa je Berlioz prispel v Rim, že ga je prestreglo pismo, v katerem je mati njegove zaročenke preklicevala zaobljubo. Njena Camille naj bi se poročila z bogatim izdelovalcem klavirjev. Berliozu je to tako razjezilo, da se je odločil odpotovati nazaj v Pariz in vse tri umoriti. Njegova jeza se je med potjo nekoliko ohladila in Berlioz je za nekaj časa ostal v Nici. V svojih *Memoarih* je zapisal, da je tam preživel najbolj vesele trenutke svojega življenja. V Nici je takrat nastala Berliozova uvertura *Kralj Lear*, za katero je našel navdih v Shakespearovi istoimenski drami. Berliozu je italijanska glasbena umetnost ter njihova nedejavnost na koncertnem področju precej razočarala. V njihovi resni glasbi ni našel nobenega navdiha. Razveseljevala pa ga je raznolika pokrajina, mogočna arhitektura in potepanje po deželi. V svojih spominih je zapisal:

„Tudi cerkev Sv. Petra je tako velika, tako imenitna, tako silna v svoji tišini ...! Imel sem zvezek Byrona pri sebi; lagodno sem se posadil v eno izmed spovednic, užival hladen zrak, slovesen mir, ki ga je kalil le vetr, poln žuborenja dveh vodnjakov z velikega trga pred cerkvijo; brez prenačelnosti sem požiral to ognjevito poezijo ...“

Berliozova potovanja po Italiji, ki so se na neki točki razvila v pravo byronsko pripoved, so bila navdih, ki je skladatelja nagnoril k pisanju štiri stavčne simfonije *Harold* v Italiji (1834). V njej najdemo tudi nekaj vplivov italijanske ljudske glasbe, ki jo je Berlioz raziskoval na italijanskem podeželju. Kljub temu pa je prvi vzgib za nastanka tega dela prišel ob naročilu velikega violinskega virtuoza, zvezdnika Niccola Paganinija. Berliozu je prosil, da napiše skladbo s solističnim partom za violo, ki bi jo premierno izvedel sam. A ob prvih slišanih odsekih je Paganini označil delo kot premalo virtuosno in tu so se njegova pota z Berliozom začasno razšla. Skladatelj, ki je že začel ustvarjalni proces, pa je skladbo, ki je bila sprva zasnovana kot fantazija za orkester, zbor in solistično violo, preoblikoval v simfonijo *Harold* v Italiji. Pomembni solistični deli viole slikajo sanjača, ki pooseblja lik iz Byronovega dela *Romanje grofiča Harolda*, po drugi strani pa tudi Berliozu samega med njegovimi raziskovanji Italije.

Še eno Berliozovo delo je povezano z Italijo. V njem lahko prav tako najdemo glasbene elemente, značilne za italijansko podeželje, še bolj pa je pomembno osrednje dogajanje, ki je vezano na ustvarjanje znanega italijanskega kiparja in zlatarja *Benvenuto Cellinija*. Berliozova prva dokončana opera *Benvenuto Cellini*, ki je nastala leta 1838, govori o umetnikovem ustvarjanju znane bronaste skulpture *Perzej z Meduzino glavo*, pa tudi o ljubezni med Cellinijem in junakinjo Tereso. O libretu, ki sta ga napisala Léon de Wailly in Auguste Barbier, je Berlioz zapisal:

»Bil sem precej pretresen spričo določenih dogodkov v Cellinijevim življenju. Imel sem to nesrečo, da sem verjel, da bodo imeli tak dramatičen učinek tudi v moji operi in prosil sem de Waillyja in Barbierja, da napišeta libreto, ki se bo nanje navezoval ... Skratka, opero so uprizorili. Uverturo so pretirano toplo sprejeli, vse drugo pa silovito krepko in soglasno izžvižgali. Kljub temu je bila trikrat na sporedu ... Štirinajst let je minilo, odkar so me tako neusmiljeno zvelkli na morišče opere. Pravkar sem ponovno skrbno pogledal ubogo partituro in jo z docela hladnokrvno neprizadetostjo prebral. Ne morem zamolčati, da sem v njej našel toliko bogastva zamisli, toliko očarujočega poleta in bleska glasbenega kolorita, kot ga morda nikoli več ne bom zmogel. Lastnosti, ki bi bile zaslužile boljšo usodo.«

Tehnično precej zahtevna opera tudi ob ponovitvah ni pridobila večjega zanimanja in hvale. Sprva je bila pisana v stilu italijanske opere comique, a jo je, za to operno zvrst pristojna pariška organizacija, zavrnila. Preoblikovana je bila v opero semiserio. Takšno je nato sprejela Pariška opera ter delo septembra 1838 premierno tudi izvedla.

(se nadaljuje)

